

Павлина Делчева-Вежинова

ХОРА и УЛИЦИ, ГРАД КАТО ГРАД

По дирите
на софийските
спомени

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ	7
ЗА „ФАТАЛНАТА КРЪСТОСКА НА ГЕНЕТИЧНИЯ КОД“	9
СОФИЯ.....	29
УЛИЦА „Г. С. РАКОВСКИ“	31
Вазовата кооперация.....	36
<i>И хората: Януш Вазов.....</i>	40
<i>И хората: Богомил Райнов.....</i>	44
<i>И хората: Лео Конфорти</i>	46
Четирите ъгъла	49
<i>И хората: Тодор Андрейков</i>	56
От Операта до Свещения хълм.....	63
Площадът със Софийския меридиан	66
Кръстовището на „Раковски“ и „Цар Освободител“	72
Обществените сгради по „Раковски“	82
Частните домове на ул. „Раковски“ в началото на века	87
Забавления в началото на миналия век	94
Строителният бум през 30-те години	99
София от втората половина на века	105
Игри и играчки.....	106
Музиката	108
Софийските градинки.....	111

Аналогови забавления.....	118
В кухнята	119
По дрехите посрещат.....	121
Боклукът	126
Магазините	130
Училището.....	134
Книгите на детството	136
Ученическа екипировка	138
Ученически организации	143
Гимназията	147
По „Раковска“ ний вървим... ..	151
Галериите	155
<i>И хората: Александър Дяков</i>	158
Гостите ни на „Раковски“.....	162
<i>И хората: Златю Бояджиев</i>	163
<i>И хората: Генко Генков</i>	166
<i>И хората: Мария Грубешлиева и Людмил Стоянов</i>	168
И ние на гости	170
<i>И хората: Дечко Узунов</i>	172
Книжарниците	174
Театрите	175
БУЛЕВАРД „ЦАР ОСВОБОДИТЕЛ“	185
Художествената академия.....	189
<i>И хората: Иван Вукадинов-Сали</i>	193
<i>И хората: Асен Старейшински</i>	197
Булевардът през 50-те години.....	206

Площад „9 септември“ и манифестациите	206
Новият център на столицата.....	209
Художнически (не)воли	214
Булевардът с лиричния ритъм	218
1968 година.....	228
Университетът.....	230
Студентски дом на културата.....	231
„Ялта“ и другите	234
Съюзът на Българските писатели	236
<i>И хората: Драгомир Асенов.....</i>	238
<i>И хората: Димитър Чавдаров-Челкаш</i>	241
<i>И хората: Севда Севан – Франсухи</i>	244
Писателите.....	249
Списание „Съвременник“	254
Телевизията.....	256
ЛИК с главен редактор Георги Стойчев.....	259
„Тракийска сватба“	262
„Таганка“	264
Телевизионно всекидневие	267
Писателските срещи	269
<i>И хората: Евгений Евтушенко</i>	272
<i>И хората: Тодор Щонов</i>	279
Цензурата.....	281
<i>И хората: Румяна Узунова.....</i>	289
<i>И хората: Георги Дюлгеров</i>	293
<i>И хората: Велко Йорданов</i>	295

„Форум“	297
<i>И хората: Константин Павлов</i>	298
<i>И хората: Цветан Марангозов</i>	302
УЛИЦА „ГРАФ ИГНАТИЕВ“	304
Площад „Славейков“	310
Културният живот по „Графа“	315
Книжарниците	316
Кината на „Графа“	318
Мостът	322
ПРОМЕНЯЩИЯТ СЕ ГРАД.....	323
ПОСЛЕПИС	327
БЛАГОДАРНОСТИ	329

ЗА „ФАТАЛНАТА КРЪСТОСКА НА ГЕНЕТИЧНИЯ КОД“

Всяко семейство си има своята история, която започва с „имало едно време“. Това „време“ може да е преди 50, 100, 200 години, може и още по-надалеч в миналото да е. И нашето си има – не една, а много.

Но в началото аз си знаех само Мама и Тати. За мен още нямаше минало, имаше само тук и сега. Всичко друго научавах постепенно. Мама и татко бяха главните и най-важните.

Той беше писател, а тя художничка – Павел Вежинов и Виолета Молнова. Бяха заедно седем-осем години и се разведоха, като ние с мама продължихме да живеем на „Раковски“ в апартаментата, в който ме бяха донесли от родилния дом на ул. „Шейново“. Останаха близки, в много от случаите приятелите им бяха общи. А през годините, когато и аз влязох в средите им, често чувах: „детето на Павел“, „дъщерята на Виолета“, „одрала си му кожата“, „като че ли чувам майка ти да говори“.

Тук няма да разказвам за тях подробно, а само когато животът им се преплита с историите на други хора. Но те винаги ще присъстват, защото това е и техният град, и техните улици, и техните приятели.

© Личен архив

Първите ми снимки с мама и татко, август 1949 г.

Ето ме на няколко дена. Май още оттогава не обичам да ме снимат. А те са толкова горди с мен.

* * *

Винаги ми е било интересно откъде идват родовете ми така странно събрали се и разделили се в годините, но останали в мен и предадени по-нататък в дъщеря ми.

А историите на семейството ми научавах постепенно – първо една, после друга. Най-първата беше като приказка, разказана от моята прекрасна баба Мара.

Тя започва на билото между две столетия – XVIII и XIX, на билото на Стара планина – някъде към Белоградчик и Рабиша, там, където днес минава границата ни със Сърбия, а тогава вилнеели банди кърджалии и „айдуци“.

Мийовите

Имало едно време един заможен чобан с трима големи сина. Един ден айдуците (така наричат в нашия край разбойниците и крадците) откраднали най-големия син – дал си бащата всичките пари и го откупил. Откраднали втория син – продал стадата и го откупил. Откраднали третия син – събрал останалите жълтици, свалил нанизите с пендари от шиите на снахите, та дори и жълтичките от кàпиците (шапчиците) на бебетата, и го откупил. Събрал тогава всичките и им казал: „Деца мои, нямам вече нищо, не мога да ви откупвам повече. Вървете накъдето ви видят очите...“. Натоварили те по една волска кола с покъщнина и тръгнали*.

„Пътят през планината бил дълъг и труден – е писала майка ми. – Останал ми е някакъв смътен спомен от разказа на моята чудесна майка: само земя и небе, скърца волската кола по билото на Стара планина, жената и детето спят, а Мийо крачи край тях...“

Какво станало с другите, не зная, но най-малкият, Мийо, решил да отиде в село Тdловица при родителите на жена си, защото тя била трудна с второто им дете и не можела вече да пътува. Само че брат ѝ бил женен за бездетка, която не искала снахата „да ѝ цапа кучата**“. Настанили ги в обора. Злата жена проклела свекърва си да не дава хляб в ръцете на снахата. Но майка не може да изостави детето си и бабата, криейки под престилката комати от питката, тайно ходела, оставяла ги под керемидите, а на стената лепяла с кал по някоя и друга дребна пара. Бащата по цял ден обикалял да търси някаква работа, а първородният му невръстен син седял на едно сухо дърво, за да го види отдалеч как се прибира. Не минало много време, детето заболяло от „лошо гърло“ и починало. Работа нямало, нямало и живот за Мийо и жена му там и когато им се родил вторият син, те отново тръгнали да си дирят късмета. Раждането на Йоцо (името идва от Йордан) в обора удивително напомня една друга история, случила се почти двайсет века по-рано, но Йоцо нямал този характер и тази мисия.

Отправили се към Видин. Дали били чували за Осман Пазвантоглу, или просто пътят водел натам, в легендата не се казва, но натоварените

* Според някои семейни разкази, единият тръгва към Сърбия, другият към Лом, но стига до с. Черно поле. Тази история съм я чувала само веднъж и затова не съм сигурна дали не е измислена.

** Куча – къща.

„кълци“ не стигнали до Сюргюн капия*, а спрели на Хана, или както го изговаряли „Ана“. Ханът се състоял от няколко сгради, последна спирка за почивка или преспиване на пътници, идващи както от близките села, така и от вътрешността на България или откъм Сърбия. Около него – колиби с хора, които си изкарвали прехраната покрай пътниците – налбанти, колари, продавачи на дребна стока. Наоколо имало спяхилъци – земи, раздавани за воински заслуги, но без работа те не носели приходи и затова спахиите се стремели да привлекат селяни, които да ги обработват и да плащат данъци. Когато местният турчин спяхия видял, че Мийо не е поредният разбойник, му отделил една нивичка, та да си изгледа семейството. Така и останали. Построили си къща близо до реката. Там се родил третият син – Стефан, хубаво чернооко момче, будно и чевръсто.

С годините на няколко километра от Видин, на брега на река Видбол, около хана започнали да изникват все повече къщурки. Смутни времена били и много хора търсели прехрана в полето, та се образувало цяло село – Видбол. На няколко километра по-далеч по пътя се появили къщите на Назърската махала (там е бил чифликът на Назър бей), преименувана по-късно в село Гурково. След обединението им днес те са вече „град Дунавци“.

Минали години и Стефан поизраснал. Дали го ратай при най-заможния българин – Цено, вдовец с две дъщери, но без син. Той бил богат за времето си човек – имал около 50 декара земя, която се наричала „селище“, явно била събрана на едно около къщата му с геран отпред. Разбирал се с турците, тъй като преди това бил живял в „Турско“.

Работил малкият Стефан, а Цено го наблюдавал. Искал той за дъщеря си добър и работлив съпруг. Така се оженил Стефан за чорбаджийската дъщеря Пена, грозновата, но добра, и започнало имането, поне доколкото това било възможно за българите в онези години.

Стефан и Пена Мийови имали двама сина. По-големият Йоцо бил и по-успелият. Бил е кмет на Видбол. На изборите на 18.04.1893 г. бил избран за депутат на второ място по брой гласове, като привърженик на Стамболовата партия. Мама е чувала, че на минаване през Видбол Стамболов преспал една нощ в Йоцовата къща.

Депутатството едва ли му е донесло други облаги освен престиж. Но той самият често разказвал една смешна история, която останала

* Сюргюн капия – една от портите на Видин, в по-ново време е наричана Видбол капия.

Йоцо Стефанов, 1893 г.

в семейството. Като станал депутат, заминал за София. Поканили го на гости у един от министрите, седи той, а около него кристали и порцелани, не смее да мръдне на стола. Приближава се слугинята с почерпка сладко. Тогава сладкото се поднасяло в кристална купичка, на таблата били подредени малки чинийки, а в специална продълговата „лъжичница“ с преграда по средата били лъжичките – от едната страна чистите, от другата – използваните. Етикетът бил гостът да си гребне една лъжичка, да я сложи в чинийката и след като откуси, да върне чинийката на подноса или да я остави на

близката масичка. Но кой да ти знае градския етикет! Пък и за беда, като на почетен гост, слугинчето първо на него поднесло. Ох! Взел Йоцо купата, кусал, кусал, ама му станало байгън. Оставил лъжицата и се извинил: „Благодаря, ама повече не мога!“. Е, след малко разбрал как се е изложил, ама и самочувствие имал, и чувство за хумор, та сам си разказвал резила.

По-малкият брат на Йоцо – праядо ми Велко Стефанов, роден 1865 г., бил втори син, а по тогавашните обичаи това означавало, че трябва сам да се оправя. Когато тръгнал да се задомява, бащата му отделил място за къща с прилежащите към нея ниви и дотук.

Карта на видинския пашалък, 1870 г.

